

Egy paradoxon elé és után
Szemle H. Varga Katalin: Beszéd- és szövegrögzítés. Történeti áttekintés és helyzetkép című tanulmánykötetéről. Kaposvár, 2011.

Mrázik Julianna PhD
adjunktus

Pécsi Tudományegyetem BTK
Neveléstudományi Intézet

A szemlében a szerző a recenzált tanulmányok mentén amellett érvel, hogy a hazai gép- és gyorsírás, valamint ügyviteli teendők oktatása fokális szerepű, funkcionális és sajátos pedagógiai tudásterület, amennyiben hagyományai és intézményrendszere létezik, társadalmi igény hívja életre, és nem pedagógiai ideológia, hanem oktatáspolitikai döntések nyomán szerveződik, javarészt szakember-utánpótlási céllal. Kiemeli a tématerület paradox voltát: a speciális tudásra növekedő társadalmi és kor igény mellett csökkenő támogatottság strukturális oldalról. A szemle arra a kérdésre keresi a választ, milyen okok vezetnek a szakma kivitelezőit arra, hogy e hányattatott területen keletkezett sajátos pedagógiai tudás megőrzésén és korszerűsítésén fáradozzanak.

Ha a pedagógia más társadalmi alrendszerrel való kapcsolatait tekintjük – azok kimunkáltsága vagy kimunkálatlansága szempontjából – akkor a gépírásoktatás, a gyorsírásoktatás esetében az látható, hogy egy korábban hagyományokkal bíró, történeti és társadalmi szempontból is jól kimunkált tudásterület mára a fennmaradásért küzd, és a tartalmi megújítás lehetőségei után kutat, s egyre kevesebb társadalmi alrendszerhez kapcsolódik.

Az egyes korszakok szemléje során – amint az Hajdicsné Dr. Varga Katalin tanulmánykötete *Beszéd- és szövegrögzítés. Történeti áttekintés és helyzetkép* című, Kaposvárott, a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kara kiadásában, 2011-ben megjelent kötetben az megtörtént – láthatóvá lesz, hogy évszázados története során különös fontosságot nyert a gyorsíró és ügyviteli szakma, e speciális pedagógiai tudásterület. Speciálisnak tekinthető abban az értelemben, hogy sajátos tudás, valamint sajátos szereplők és tevékenykedők jellemzik, aligha rokoníthatóan más pedagógiai tudásterületekkel.

A gépírás, a gyorsírás, az ügyvitel-szervezés oktatását, státuszát illetően a jelenlegi viszonyok Magyarországon a következőképpen jellemezhetők – amint a szerző írja egy helyütt: „A középfokú oktatásban a szakképző intézményekben tanítanak gépírást, a gyorsírás az iskolarendszerű oktatásból teljesen kiszorult; nincs ügyvitel szakos tanárképzés sem, mivel a Magyar Akkreditációs Bizottság az eddig benyújtott szakindítási kérelmet elutasította” (PO-HERJ, 2011. 1. évf. 1. sz.).

Hajdicsné Dr. Varga Katalin, áttekintve a gép- és gyorsírásoktatás jelenlegi, hazai helyzetét, egy alapvető

ellentmondásra mutat rá, amikor így ír: „Az 1990-es évek korszerű informatikai, digitális eszközeinek széles körű térhódításával Magyarországon együtt járt az információfeldolgozást tanító klasszikus tantárgyak gyors háttérbe szorulása.”

Paradoxon tehát, hogy miközben a megnövekedett információmennyiség eléréséhez az informatikai kompetencia, digitális eszközhasználati, ügykezelési jártasság elengedhetetlen (a – nem pusztán digitális – írástudás és a számítógép értő használata), aközben háttérbe szorul e készségek fejlesztése, az ilyen szakok oktatása és a tárgyat oktatni tudók képzése. A paradox helyzetet fokozza, ha a közoktatásban tevékenykedő pedagógusok adminisztrációs, ügykezelési terheire tekintünk: az ügyvitel-kezelési szakértelem számos, az adminisztráció (hatékony) elvégzésével összefüggő nehézségen segíthetné át a tanárokat és válhatna eredményesebbé az a fajta tanári tevékenység, amely napjainkban jelentős hányadot ölel fel a tanárok saját bevallása szerint. Nem utolsó sorban a tanári professziógramok, szakmai leírások egyik fő pontjának számít az iskolai ügyvitellel összefüggő tevékenység.

A gép- és gyorsírásoktatás, az ügykezelés pedagógiája tehát a fokális szerepű pedagógiák alá sorolható, mint-hogy maga intézményesült, nem egyfajta pedagógiai eszmeiség keretében létrejövő sajátos tudásterület, hanem jobbra foglalkoztatáspolitikai (szakember-utánpótlási) és társadalmi funkciós igény hívta életre. Funkcioná-

lis pedagógia, hiszen a benne művelt és kimunkált tudás, ismeret- és kompetenciaterületek az emberi megértést segítik, miként azt a tanulmánykötet 108. oldalán lehet olvasni: „A nyelvbtlások, fölösleges ismétlődések kiigazítása is a gyorsíróra vár, aki tudja, mit akart a szónok mondani, és ’megfésüli’ a fésületlen szöveget”. Intézménypedagógiának is tekinthető, amelyben helyet kapnak a különféle tudásfeleségek (szakképzés-politikai, döntés- és játékpedagógiai, vezetési tudások), mindemellett hagyományai, sajátos cselekvői vannak.

Kérdés, milyen lehetséges kiutak vehetők sorra a fenti paradoxon feloldására? A tanulmányok tanúsága szerint legalább két ilyen lehetséges kiút képe formálódik meg: egyike ezeknek a szakmai szocializáció, tehát a szakmában cselekvők professzionalizációja, a másik a tantárgyi-szakmai megújulás útja.

Tanárképzés és a cselekvők tevékenysége: a szakmai szocializáció

A tanulmánykötet 70. oldalától a gyorsírásstanár-képzés rövid története olvasható, amelyben a bevezetőben említett paradox helyzet látszik visszaköszönni. Egyfelől a gyorsírásoktató-képzés tündöklésében és bukásában, másfelől az intézményesülés nehézségeinek a képében. Már a XII. századtól azonosíthatók különféle, a gyorsírás oktatására vonatkozó emlékek; hazánkban a parlamenti munkát segítő, reformkori hagyományok kiemelendők a gyorsírásoktatásban, majd a Pesti Egyetem gyorsírásosztályának létrehozási terve

lehetett volna a kitörési pont a tudásterület intézményesülése terén. Ez azonban elmaradt, noha „közbülső” eljárásokkal mégis megvalósulhatott a professziót képviselők minősítése (Ideiglenes Szabályzat; Magyar Gyorsírási Tanárok Képesítő Bizottság).

Újabb kísérletet az 1945–1960-as időszak jelentett a gyors- és gépírást oktató tanárok képzését érintő gondok megoldására – nevezetesen arra, hogy ez a fajta tanárképzés hiányzott. Csúpan 1975-ben indulhatott el ez a típusú tanárképzés Nyíregyházán, s tartott a hazai felsőoktatás európai felsőoktatási térséghez csatlakozásáig.

Ez utóbbi következtében – a mester szinten folyó tanárképzésben – egy szak még foglalkozik ezzel a profillal (Ügyviteltanár szak, kizárólag második tanárszakként), amelynek lehetséges fejlesztési irányait a tanulmánykötet 87. oldalán található angol nyelven írt tanulmány taglalja, valamint az Országos Képzési Jegyzék átalakulása valójában a gyors- és gépírás, valamint az ügyviteli szakos tanárképzés mint szakmai képzés végét hozta el.

Az ügyviteli tanárképzés szintén magán viseli a pedagógusképzést egyébként érintő változások következményeit, így azt, hogy a bolognai átalakulás megváltoztatta a tanárképzés vertikumát, mialatt továbbra is elkülönülten, egymástól gyakran fizikailag is távol folyik (vagy nem is folyik, példaként szolgál erre a gyors- és gépírásoktatás kiemelése a tanárképzésből) a különböző iskolafokoktól függően az ezeken tanítók elkülönített képzése –

szemben a sikeres európai modellekkel. Mindeközben a felnőttképzési/felsőoktatás-pedagógiai tanári, oktatói képzés csaknem teljességgel hiányzik – az élet-hosszig tartó tanulás eszménye hangoztatása mellett. Bizonyos szakterületeken elégséges csupán a diszciplináris végzettség az oktatói munkához, a pedagógiai nem szükséges.

A kötet több tanulmányában is fókuszban állnak a gyorsírással összefüggő tevékenységek és szereplők: az Ügyviteli szakképzés 1900-1930 között – „gyorsírók” és „gyorsírónok” fakultatív és kötelező képzése és a Gyorsírók és gyorsírónok a magyar parlamentben című és egy orosz nyelvű tanulmányban (45; 90; 99) hangsúlyos tehát a szakma kivitelezői, művelői szakmai énefejlődésének a bemutatása. Az olvasmányokból kitűnik, hogy egy meglehetősen jól professzionalizálódott szakma az, amelyet az oktatáspolitikára magára hagyott. A szakmai fellendülésben tehát döntő szerepe van a hiteles pedagógus szerep-megformálásnak, azaz a szakma társadalmi megítélése elsődlegesen a hivatás kivitelezői, művelői körében dől el, azaz saját szakmaiságukban, hiteles tevékenység-megvalósításukban. Ebbe olyan komponensek szintén beletartoznak, mint a műveltség, a szakmai tájékozottság, a tanári hivatás professzióként megélése. Emellett hangsúlyozni kell a korszerű módszerek iránti érdeklődést és ezekről tudást; a második vagy további diplomák között eltelt időtartamot, a továbbképzésekre jelentkezések motivációit, a nyelvtudást, szakmai-közeleti aktivitást, publikációs tevékeny-

séget, konferencia-megjelenést, valamint nem utolsóként említve az informatikai jártasság megkerülhetetlen voltát. Kiút lehetne már az alapszakként indítás és a mesterszintű tanárképzés elindítása.

Tantárgyfejlesztés és lét a korszerű tanulási környezetben

A tanulmánykötet olvasásakor felvetődhet, hogy mi motiválja ezt az ágazatot, e szakma művelőit arra, hogy felszínen tartsák, gondolják a gép- és gyorsírás szakmai és sajátos pedagógiai tudásterület témáját és fenntarthatóságát. Egy lehetséges válasz az olyan korszerű témák felé fordulás, azok bevonása a gyorsírásoktatásba, mint az eLearning, a tanulás-tanítás web 2-es eszközökkel, az irodai kommunikáció. A kötet zárótanulmánya foglalkozik ez utóbbival, „E-learning – tanulás, tanítás web 2.0-ás eszközökkel” (111). Izgalmas kérdés, hogy az évszázados hagyományokkal bíró hazai gyors- és gépírás-, valamint ügyvitel-oktatás milyen módon tud közreműködni a tanulmányban is megemlített közös tudás konstruálásában (114), és az, hogy az ügyvitel-szervezési, gépírás-oktatási tudásterületen felhalmozódott kompeten-

ciák, ismeretek milyen módon építhetők be a web-es környezetbe. Szóba kerültek olyan témák, mint az elektronikus portfólió, a csevegőszoba, a megosztás, a PowerPoint® prezentáció és a tananyag-adatbázis használata a témával összefüggésben. A tanulmánykötet egy „Ügyvitel és iroda – célok, feladatok, eszközök - irodai kommunikáció” című eLearning kurzus fejlesztéséhez ajánl forgatókönyvet, egyben bemutatva, hogy az ügyvitel-szervezői kompetencia milyen módon mozgósítható egy jelenkori elektronikus tanulási környezetben.

Hajdicsné Dr. Varga Katalin tanulmányokat egybegyűjtő kötete helyzetképet mutat a hazai gyors- és gépírásoktatás, valamint az ügyviteli ismeretek oktatásának aktuális helyzetéről, de ennél több: figyelemfelkeltés és üzenet. Részint a tárgyalt szakma felé küldött reflexió a tennivalókat tekintve, ugyanakkor egyúttal figyelemfelkeltés a társ- és rokonszakmák vagy egyéb, funkcionális szerveződésű pedagógiák számára arra nézvést, hogy a hagyományok továbbélése és éltetése csupán a permanens szakmai innováció mellett oldható meg.